

δὲν εἶναι ἰσχυρά· διότι ἡ ἀρχὴ αὕτη ἰσχύει μὲν ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ κατ' αἰσθησιν ἐμπειρία, ἀλλὰ δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου. Ἐπὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου πρέπει νὰ ἐρωτήσωμεν οὐχὶ τὰς αἰσθήσεις, ἀδυνατούσας νὰ δώσωσιν ἀπάντησιν, ἀλλὰ μόνον τὸν νοῦν, ὅστις ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Θεός, ὢν παντοδύναμος, δὲν χρῆζει ἐτέρας αἰτίας, οἷον ὕλης τινός, πρὸς παραγωγὴν τῶν ὄντων. Διότι εἴχε χρεῖαν ἄλλης αἰτίας, θὰ ἐξηρητᾶτο ἐξ αὐτῆς, ὅποτε ἡ θεία δύναμις θὰ ἦτο περιορισμένη¹. Ἐκ τοῦ μηδενός λοιπὸν ὁ κόσμος ἐγένετο καὶ γενόμενος διατελεῖ ὑπάρχων δι' ἑαυτοῦ². μόνον δὲ νέα τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια ἠδύνατο νὰ ἀφανίσῃ τὸν κόσμον, ἥτις ἕμως ὑπόθεσις εἶναι ἀπίθανος³.

Ὁ κόσμος, ταυτιζόμενος πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸ σύνολον τῶν σωματικῶν ὄντων, δὲν ἔχει οὔτε ἐν τῷ συνόλῳ οὔτε ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ, ψυχὴν καὶ ζωὴν⁴. ἐδημιουργήθη κατὰ τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ⁵ καὶ μάλιστα τέλειος καὶ λειτουργεῖ κατὰ νόμους ἀπαραβάτους⁶. Πάντα δὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πράγματα ὑπάρχουσι χάριν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὑπηρετοῦσιν αὐτῷ⁷.

4. Ὁ ἄνθρωπος. Ὁ Θεὸς μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου κατέλιπε τὰ φυσικὰ ὄντα εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις, εἰς τοὺς ἀπαξ διὰ παντός καθορισθέντας νόμους. Ἄλλως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὰ λογικὰ καὶ ἐλεύθερα ὄντα· ταῦτα διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν

¹. Phil. triumph. tr. 3, 289 ἐξ. 293 ἐξ. Synops. Arist. met. 36, 66.

². Οὐδὲν ὑπάρχει, ὅπερ νὰ καταστρέψῃ τὸν κόσμον· οὐδὲν δὲ πάλιν καταστρέφει ἑαυτό. Ὡστε ὁ κόσμος ἔχει μὲν ἀρχὴν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τέλος· εἶναι (a parte post) αἰδῖος. (Αὐτ. 301 ἐξ. 308 ἐξ.).

³. Αὐτ. 314 ἐξ.

⁴. De mundo 1, 4. 1, 9. Διάφορος τοῦ σωματικοῦ εἶναι ὁ πνευματικὸς κόσμος.

⁵. Εἰς δημιουργίαν τοῦ κόσμου ἤρκει μόνον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διότι πάντα ἤρτηνται ἐκ τῆς θείας βουλήσεως. (Αὐτ. 1, 13 Synops. Arist. met. 85).

⁶. De mundo 1, 3.

⁷. De mundo 1, 13. 93. Synops. Arist. met. Praef. σ. 4.

πρόνοιαν καὶ συνεχῆ καθοδηγίαν τοῦ θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ εἶναι μὲν τὸ ἄριστον, ἀλλ' ἅμα τὸ ἀσθενέστατον ἐν τῷ κόσμῳ δημιουργήματα καὶ ὡς τοιοῦτο χρήζει ἀδιαλείπτου βοηθείας¹. Συνεστῶς δ' ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἀνήκει εἰς δύο διαφόρους κόσμους, τὸν σωματικὸν καὶ τὸν πνευματικόν². Οὐσία τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ νοητικὴ δύναμις, ἣτις συμφυῆς οὕσα καὶ ἀχώριστος ἀπ' αὐτῆς εἶναι παρὰ πᾶσιν ἡ αὐτὴ καὶ οὔτε αὐξήσεως εἶναι δεκτικὴ, οὔτε ἐλαττώσεως³, μόνον ὅτι ἄγεται εἰς ἐνέργειαν παρ' ἐκάστοις ἐν διαφόρῳ βαθμῷ, διότι ὑπὸ τυχαίων συμβεβηκότων (per accidens) ἡ νοητικὴ ἐνέργεια κωλύεται ἢ προάγεται⁴. Ἐπὶ δὲ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν διὰ τῆς νοητικῆς δυνάμεως ἐρχόμεθα εἰς τὴν γνῶσιν τῶν φιλοσοφικῶν ἀληθειῶν, δὲν πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ἡ ψυχὴ ὁμοιάζει, ὡς ἐδόξαζεν ὁ Ἀριστοτέλης, πρὸς ἄγραφον πινακίδα. Διότι οὔτε παθητικὴ τις εἶναι, οὔτε ὑλικὴ οὐσία, οἶονεὶ κηρός, ἐφ' οὗ ἐντυποῦται ἡ σφραγίς· ἐκ τοῦ ἐναντίου εἶναι δρῶσα ἀρχὴ καὶ ἔρχεται εἰς τὴν γνῶσιν διὰ τῆς οἰκείας ἐνεργείας⁵. Βεβαίως χρησιμοποιεῖ ἡ ψυχὴ τὰ αἰσθητὰ καὶ ἀπὸ τούτων ὀρμᾶται, ἵνα δι' ἐπαγωγῆς καὶ ἀποδείξεως ἔλθῃ εἰς ἀνωτέραν γνῶσιν. Τοῦτο

¹. Synops. Arist. met. 133. 135. 142. De rer. aetern. praef. σ. 8. Alpes caesae praef. σ. 30.

². Ἐντονος εἶναι ἡ διάκρισις καὶ ὁ χωρισμὸς ἀπ' ἀλλήλων δύο διαφόρων μερῶν, τῆς φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος. Ἡ μὲν φύσις πορεύεται τὴν εἰμαρμένην αὐτῆς πορείαν καὶ ἀκολουθεῖ εἰς ἀναγκαίους νόμους μὴ ἐπιτρέπουσα ἐπεμβάσεις· τὸ δὲ πνεῦμα χωρεῖ μετ' ἐλευθερίας, ἀλλὰ σφαλλόμενον ἔχει χρεῖαν συνεχοῦς προνοίας πρὸς ἐφίξιν τοῦ σκοποῦ.

³. Phil. triumph. tr. 1, 12 ἐξ. 42 ἐξ., 57. 69.

⁴. Αἱ αἰσθήσεις κατάγουσι πολλάκις τὴν ψυχὴν εἰς τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰς αἰσθητὰς εἰκόνας, ἐκ τούτου δὲ διακωλύουσι τὴν νοητικὴν ἐνέργειαν. Ὡσαύτως ἡ ἀνώμαλος κατάστασις τοῦ ἐγκεφάλου, ὄργανου τῆς ψυχῆς, διακωλύει ἢ διαταράττει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νοήσεως. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ ἄσκησις καὶ συνεχῆς ἐνέργεια τῆς νοήσεως ὠφελεῖ, διότι αἴρει τὰ περὶ τὴν νόησιν κωλύματα καὶ συντελεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας (Αὐτ. σ. 66 ἐξ. 63).

⁵. Ἡ ἀριστοτελικὴ διάκρισις τοῦ νοῦ εἰς ἐνεργητικὸν καὶ παθητικὸν ἀπορρίπτεται· διότι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπλή καὶ ἀμερῆς οὐσία, ἣτις διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ τι μὲν μέρος αὐτῆς νὰ ποιῇ, κατ' ἄλλο δὲ νὰ πάσχη. (Αὐτ. σ. 62).

δμως δὲν σημαίνει ὅτι τὰ αἰσθητὰ πορίζουσι τὸ περιεχόμενον τῆς γνώσεως (τὰς ἐννοίας), ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι ὑφηγοῦνται τὴν ὁδόν, δι' ἧς ἡ ψυχὴ (ὁ νοῦς) ἀνέρχεται εἰς τὴν γνῶσιν σχηματίζουσα τὰς ἐννοίας καὶ συλλαμβάνουσα δι' αὐτῶν τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων¹. Ἐν ἄλλοις λόγοις τὰ αἰσθητὰ εἶναι μόνον ὡς σημεῖα, δι' ὧν ἡ ψυχὴ παρορμαῖται εἰς γνῶσιν².

Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐπροικίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ πάντων τῶν προτερημάτων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ γινώσκῃ τὸν δημιουργὸν καὶ αἰνῆ αὐτόν. Ἰδὴ δημιουργήθη λοιπὸν ἔχων τελείαν γνῶσιν καὶ ἡδύνατο ἐντελῶς νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ἀνατεθειμένον αὐτῷ τοῦ βίου προορισμόν³. Ἡ κατάστασις τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, τοῦ πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνθρώπου, ἦτο κατάστασις καθαρῶς φιλοσοφικῆ (status pure philosophicus), οὐχὶ δὲ θεολογικῆ (status theologicus)· ἐγίνωσκεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος μόνον τὰς φιλοσοφικὰς ἀληθείας⁴. Διὰ δὲ τὴν ἁμαρτίαν τὰ πράγματα μετεβλήθησαν· ὁ νοῦς ἐπεσκοτίσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μήτε τὸ ἀληθὲς νὰ διαγιγνώσκῃ μήτε τὸ ἀγαθὸν νὰ ἐπιποθῆ⁵. Ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἐδέσποζε τῆς φύσεως, ἁμαρτῶν ἀπώλεσε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν καὶ ὑπετάχθη εἰς τὴν φύσιν· ὁ νοῦς καὶ ἡ βούλησις αὐτοῦ κατέδυσαν εἰς τὰ αἰσθητὰ καὶ ἐστράφησαν πρὸς τὰ γήϊνα⁶. Ἀλλ' ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία

¹. Ἡ ψυχὴ ἔχει ἐμφύτους ἐννοίας, ὧν λαμβάνει ἐπίγνωσιν ἔταν βοηθηθῆ ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῶν λογικῶν λειτουργιῶν. (Αὐτ. σ. 4 ἐξ. 62. 68 ἐξ.).

². Τὰ αἰσθητὰ ὑπομιμνήσκουσι τρόπον τινὰ εἰς τὴν ψυχὴν ἐκεῖνο, ἕπερ διὰ τῆς νοήσεως θὰ οἰκειωθῆ. Κατὰ τοῦτο ἔχεται ἀληθείας ἡ πλατωνικὴ θεωρία, ὅτι ἡ μάθησις εἶναι ἀνάμνησις. (Αὐτ. 68 ἐξ.).

³. Αὐτ. 3, 344 ἐξ. 346.

⁴. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐγίνωσκε τὸν Θεὸν οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἀποκεκαλυμμένην βούλησιν τοῦ Θεοῦ, διότι αὕτη περιέχει μόνον τὴν θείαν βουλήν πρὸς λύτρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ οὕτω δηλαδὴ ἁμαρτήσας ἄνθρωπος δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ γινώσκῃ τὴν θείαν βουλήν τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν μέλλουσαν ἁμαρτίαν. (De rerum aeter. 5 ἐξ.).

⁵. Phil. triumph. tr. 1, 12.

⁶. Αὐτ. 21 ἐξ.

εἶναι κακὸν κατὰ συμβεβηκός, οὐχὶ κακὸν οὐσιῶδες ¹. ὡς ται-
αύτη δὲν ἐπήνεγκεν οὐσιώδη διαστροφὴν καὶ παραφθορὰν τῆς ψυ-
χῆς ², ἀλλὰ μόνον ἐμπλοκὴν αὐτῆς εἰς τὰ αἰσθητά· ἐπήγαγε μὲν
εἰς τὴν ψυχὴν ἀτέλειαν, ἀλλ' ἀτέλειαν, ἣτις εἶναι αὐτῇ μόνον
συμβεβηκός ³. Ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς οὔτε ἀπώλετο, ἔνεκα τῆς ἁμαρ-
τίας ἐκείνης, οὔτε ἠλαττώθη ⁴. Διὸ ὁ ἄνθρωπος καὶ μετὰ τὴν
ἁμαρτίαν διετήρησε μὲν τὴν δύναμιν τοῦ γινώσκειν πᾶν ὅ,τι
πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἠδύνατο νὰ γινώσκη, διετήρησε δὲ τὴν ἔφεσιν
τοῦ ἀγαθοῦ, πλὴν ὅτι ἀδυνατεῖ νῦν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ νὰ ἀσκήσῃ
καὶ πραγματώσῃ οὕτω τὰς δύο ταύτας δεξιότητας, ὡς ἦσκει πρό-
τερον· καὶ εὐλόγως, διότι ἡ ψυχὴ περιέπεσεν εἰς τὰ αἰσθητά
καὶ ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ σώματος καὶ τῆς φύσεως. Ὁ ἄνθρω-
πος λοιπὸν ὁμοιάζει πρὸς ἄλλον, ὅστις ἔχει μὲν, ὡς οἱ λοιποί,
τὴν δύναμιν τοῦ ὁμιλεῖν, ἀλλ' ἀδυνατεῖ νὰ ἀσκήσῃ αὐτὴν ἔνεκα
ἐλαττώματος τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ⁵.

Ἀπαλλάττεται τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος διὰ
τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ δικαιοσύσεως, ἣτις τελεῖται διὰ τῆς εἰς Χρι-
στὸν πίστεως. Ἦδη ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι θεολογική,
διότι νῦν ἀποκαλύπτεται ἡ κεκρυμμένη βούλησις τοῦ θεοῦ· ὁ ἄν-
θρωπος εὕρισκει τὴν σωτηρίαν μόνον ἐν τῇ ἀκραδάντῳ πίστει.

¹. Ὁ Ταυρῆλλος ἀντιμάχεται πρὸς τοὺς θεολόγους (δι' ὧν νοεῖ κυρίως τὸν Λούθηρον) τοὺς δοξάζοντας ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἔνεκα τῆς προπατο-
ρικῆς ἁμαρτίας διεφθάρη, ἐγένετο κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆς κακὴ καὶ δὲν φέρει
πλέον τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ διαβόλου. Ἡ κληρονομικὴ ἁμαρτία
εἶναι κατ' ἐκείνους οὐσιώδης διαφθορὰ τῆς ψυχῆς, «οὐσιώδης ἀτέλεια» (sub-
stantialis imperfectio). (Αὐτ. 6. 16. 23.).

². Ἡ ψυχὴ δὲν ἀπέβη ἔνεκα τῆς ἁμαρτίας ἐκείνης οὐσιωδῶς κακὴ, ἄλ-
λως τε καὶ διότι τὸ κακὸν δὲν εἶναι οὐσία, ἀλλὰ μόνον συμβεβηκός. (Αὐτ. σ. 16-
ἐξ. 40 ἐξ.). Πρὸς δ' ἔτι, ἐὰν ἡ ψυχὴ οὐσιωδῶς διεφθείρετο ἔνεκα τῆς κλη-
ρονομικῆς ἁμαρτίας, θὰ ἀπέβαλλε πλὴν ἄλλων πᾶσαν νοητικὴν δύναμιν καὶ θὰ
ἦτο ἀδύνατος ἡ φιλοσοφία.

³. Αὐτ. σ. 12.

⁴. Ἡ ψυχὴ καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἔμεινε κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἀκεραία
(integra). (Αὐτ. σ. 50. 45.).

⁵. Αὐτ. σ. 13 ἐξ. 74. De rerum aeter. 6.

εἰς τὴν θεῖαν εὐσπλαγχνίαν, ἣτις προσεγένετο τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ Χριστοῦ ¹. Ἡ δὲ πίστις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μόνον τῆς θείας ἐπενεργείας ², ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως ³. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ ἔχει ἔμφυτον τὴν δύναμιν τῆς πίστεως (vis fidei), ὡς ἔχει τὴν δύναμιν τῆς νοήσεως καὶ τῆς βουλήσεως· ἡ δ' ἐνέργεια τῆς πίστεως ἤρτηται ἐκ τῆς φωτιστικῆς καὶ ἐπικουρικῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πνεύματος ⁴.

5. Ἐπισκόπησις. Κατὰ τὰ εἰρημένα, ὁ Ἰαυρῆλλος, ὃν τινες ἐχαρακτήρισαν ὡς τὸν «πρῶτον γερμανὸν φιλόσοφον», ἀφίστατο τοῦ Λουθήρου καὶ ἀποκρούων τὴν ἀντιφιλοσοφικὴν ἐκείνου τάσιν προεθυμεῖτο νὰ ἰδρύσῃ αὐτοτελῆ φιλοσοφίαν ὁμολογὸν πρὸς τὸν χριστιανισμόν. Ὡς εἰς ἰδεῶδες ἀπέβλεπεν εἰς χριστιανικὴν φιλοσοφίαν, οἷαν ἐπεδίωξαν ἤδη οἱ σχολαστικοί, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον ἕνεκα τῆς τυφλῆς ἀφυσιώσεως εἰς τὸν ἀριστοτελισμόν. Αὐτὸς δὲ ἀπέρριπτεν οὐχὶ τὰς βάσεις τοῦ ἀριστοτελικοῦ συστήματος, οὐδὲ τὴν μέθοδον αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐνίας θεωρίας, αἵτινες ἐφαίνοντο σφαιραὶ καὶ ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὸν χριστιανισμόν. Πάντως ἀπέρριπτεν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας οἰανδῆποτε ἀύθεντιαν «ὡς μεγίστην κηλῖδα» (maximam maculam). Ἐνόμιζεν ἄτοπον τὸ νὰ προσεύχηται τις εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τῆς καρδίας καὶ εἰς τὸν Ἀριστοτέλη διὰ τοῦ νοῦ· νὰ ὁμνύῃ εἰς τὸν Σιταγίριττην, τὸν Ἀβερρότην,

¹. Αὐτ. σ. 59 ἐξ. De rerum aetern. 7.

². Τοιοῦτό τι παρεδέχοντο οἱ εἰρημένοι θεολόγοι οἱ δοξάζοντες ὅτι ἡ ψυχὴ ἕνεκα τῆς ἀμαρτίας περιέπεσεν εἰς παντελῆ διαφθοράν.

³. Ἐάν, λέγει, ἡ πίστις ἐξηρτᾶτο μόνον ἐκ τοῦ Θεοῦ, δὲν ἴα ἐπιστεύομεν ἡμεῖς, ἀλλὰ ὁ θεὸς δι' ἡμῶν. Ἐπειτα δὲ ὁ ἄθεος οὐδεμίαν ἴα ὑπεῖχεν εὐθύνην διὰ τὴν ἀπιστίαν. (Phil. triumph. tr. 1, 76 ἐξ. 82 ἐξ.). «Ὅλως δὲ ἡ ψυχὴ διατηρεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς (vis eligendi). (Αὐτ. 34).

⁴. Ὁ θεὸς φωτίζει ἡμᾶς διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐνισχύει, ὅπως πιστεύωμεν εἰς τὸν Χριστόν. Ὡσαύτως ἐνισχύει, ὅπως ἐφαρμόζωμεν τὴν νοητικὴν καὶ βουλευτικὴν δύναμιν πρὸς ἐφίξιν τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ὡστε ἡ πίστις, ἡ γνῶσις καὶ πᾶν ἀγαθὸν δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι δῶρον ἀποκλειστικὸν τῆς θείας χάριτος· εἶναι ἔργον τῆς ἰδίας ἡμῶν δυνάμεως, ἡ δὲ θεία χάρις μόνον βοηθεῖ καὶ συνεργεῖ. (Αὐτ. 80 ἐξ. 10 ἐξ.).

ἢ τὸν Θωμᾶν καὶ νὰ μὴ καταφεύγῃ εἰς τὸν νοῦν. Οὐχ ἤττον δ' εὐ-
ρισκεν ἄτοπον τὴν παραδοχὴν διττῆς ἀληθείας· διότι μία μόνη
ὑπάρχει ἀλήθεια, ἡ χριστιανική. Θέλει νὰ εἶναι χριστιανὸς φιλό-
σοφος ἀντεχόμενος τῶν θεμελιωδῶν δογμάτων τῆς πίστεως, νὰ
εἶναι μήτε Λουθηρανὸς μήτε Καλβινιστῆς μήτε καθολικός, ἀλλ'
ἀπλῶς «χριστιανός». Ἐπιχειρεῖ λοιπὸν νὰ μεταποιήσῃ τὰς δογμα-
τικὰς ἀληθείας εἰς ἀληθείας φιλοσοφικὰς καὶ τοῦτο ποιεῖ προσκλί-
νων σφόδρα εἰς τὰς θεωρίας τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Ἀπονέμει
εἰς τὸν νοῦν εὐρυτάτας δεξιότητας καὶ μόνον ὅταν οὗτος ἀδυνατῇ
νὰ προχωρήσῃ, καταφεύγει εἰς τὴν ἀποκάλυψιν ¹.

Τοιούτων ἀρχῶν ἐμφορούμενος ὁ Ταυρῆλλος συνῆπτε στε-
νότατα φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν ἀποφαινόμενος ὅτι ἐκείνη εἶναι
τὸ θεμέλιον ταύτης ², αὕτη δὲ τὸ κριτήριον καὶ τὸ συμπλήρωμα
ἐκείνης. Ἡ φιλοσοφία παρέχει ὅσα ὁ Ἀδὰμ ἐγίνωσκεν ἢ ἠδύνατο
νὰ γινώσκῃ πρὸ τῆς πτώσεως (φιλοσοφικὰς ἀληθείας), ἡ δὲ
θεολογία διδάσκει τὰ θαύματα τῆς θείας χάριτος (θεολογικὰς ἀλη-
θείας). Ἡ θεολογία δηλαδὴ ἐπηκολούθησεν εἰς τὴν προπατορικὴν
ἁμαρτίαν καὶ τὴν καταστᾶσαν ἀναγκαίαν ἀποκάλυψιν, ἣτις συμπλη-
ροῖ τὴν φιλοσοφικὴν γνῶσιν πληροφοροῦσα περὶ τῆς θείας χάρι-
τος. Ἡ χάρις ἐπικουρεῖ εἰς τὴν πεσοῦσαν ἀλλὰ μὴ πάντῃ δια-
φθαρεῖσαν ψυχὴν καὶ ἀποδίδει αὐτῇ τὴν ἀρχέγονον δύναμιν πρὸς
γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ συντέλεσιν τῆς ἀρετῆς ³. Ὅσον δὲ καὶ
ἂν μετριάζῃ ὁ θεολογῶν οὗτος φιλόσοφος τὴν ἀντίθεσιν τὴν μεταξὺ
σοφίας τοῦ θεοῦ καὶ σοφίας τοῦ κόσμου, ὅμως καταλείπει ἀμείω-
τον τὴν ἀντίθεσιν θεοῦ καὶ κόσμου, πνεύματος καὶ φύσεως, ψυχῆς

¹. Ὁ Ταυρῆλλος ποθεῖ τὴν συμφωνίαν καὶ τὴν εἰς τὸ αὐτὸ σύμπτωσιν
θεολογίας καὶ φιλοσοφίας, ὅπερ ὄνειρον ἐξέθρεψε πολλοὺς καὶ μεγάλους φιλο-
σόφους ἀπὸ τοῦ Λεϊβνιτίου μέχρι τοῦ Schelling καὶ τοῦ Baader.

². Ἡ γνώμη αὕτη, ὅτι ἡ θεολογία στηρίζεται ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας, διημ-
φροσβητήθη ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν τότε θεολόγων, ὕστερον δ' ὅμως ὑπ' ἄλλας μορφὰς
ἔσχεν εὐρύτατην διάδοσιν καὶ ἔτυχε καθολικῆς που ἀναγνωρίσεως.

³. Ἡ θεολογία εἶναι συμπλήρωμα τῆς φιλοσοφίας καὶ εἰσάγει ἡμᾶς εἰς
τὴν ἀπόφασιν τοῦ θεοῦ, ὅπως λυτρώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς προπατορικῆς
ἁμαρτίας.

καὶ σώματος. Ἄρνεϊται ὅτι ὁ θεὸς ἐπεμβαίνει εἰς τὴν πορείαν τοῦ κόσμου καὶ ὅτι τὰ σωματικὰ πράγματα ἔχουσι ψυχὴν¹. Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται ὁ ἀνὴρ ὡς ἄκρως δυϊστής καὶ καθίσταται πρόδρομος τοῦ Καρτεσίου. Εἶναι δὲ σημειῶδες ὅτι ἀπονέμει μείζονα ἀξίαν εἰς τὴν βούλησιν παρά τὴν νόησιν καὶ γνωματεύει ὅτι ἡ ἐλευθερία, ἣτις ἄλλοτε ποτε ἐπήνεγκε τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀθλιότητα, πρέπει νὰ ἀσκῆται ὑπὸ πάντων προσηκόντως, ὥστε διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἀναγεννήσεως νὰ λάβωμεν τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ διὰ τοῦ καθαροῦ βίου νὰ τύχωμεν τῆς μακαριότητος. Ἐκ τούτων δὴ φαίνεται ὅτι ὁ φιλόσοφος, ὅσον καὶ ἀνίστατο ἢ ἤθελε νὰ ἴσταται ὑπὲρ ἄνω τῶν δογμάτων, ὅμως εἶχεν ὑποστῆ ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν τῶν συγχρόνων μεταρρυθμιστικῶν θεωριῶν².

6. Ἐπίδρασις. Ὁ Ταυρήλλος καθόλου εἰπεῖν δὲν ἔτυχε παρά τῶν συγχρόνων προθύμου ἀποδοχῆς, οἷαν τις προσεδόκα. (Ὁ ὑπερμαχῶν τοῦ ἀριστοτελισμοῦ Schlegel καὶ ὁ τούτου μαθητῆς Scherbius ἠγωνίζοντο κατ' ἐκείνου (ὡς καὶ κατὰ τοῦ Ῥάμου). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' εὐμενῶς διετέθη καὶ θαυμαστῆς τοῦ ἀνδρὸς κατέστη ὁ ἐν τοῖς πρόσθεν³ μνημονευθεὶς ὡς ἡμιραμικὸς Ροδόλφος Gasmanius. Οὐχ ἤττον θαυμαστῆς αὐτοῦ ἐγένετο ὁ Ὀθων Gasmann⁴.

¹. Πλὴν τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἄλλα ἐπὶ τῆς γῆς ἔντα στεροῦνται ψυχῆς. Ὁ Ταυρήλλος, ὡς καὶ οἱ ὀλίγον νεώτεροι αὐτοῦ Γαλιλαῖος καὶ Κέπλερος, ἀπέκρουε τὴν δοξασίαν ὅτι ὁ σωματικὸς κόσμος εἶναι ἐμψυχος καὶ ἔχει δυνάμεις παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοῦ ἀνθρώπου.

². Περὶ Ταυρήλλου ἰδὲ Feuerlein J., Defensus pro Nic. Taurello philosopho. Nürenb. 1734.—Schmidt F. X., Nic. Taur., der erste deutsche Philosoph aus den Quellen dargestellt. Erl. 1860, 2α ἐκδ. 1864.—Petersen P., Geschichte der aristot. Philos. im protestant. Deutschland. Leip. 1921.

³. Ἰδὲ ἀνωτ. σελ. 225, σημ. 2.

⁴. Ὁ Gasmann, πρύτανις ἐν Stade καὶ συγγραφεὺς πολλῶν συγγραμμάτων φιλοσοφικῶν καὶ θρησκευτικῶν, φυσικῶν καὶ ψυχολογικῶν, ἀντετάχθη κατὰ τῆς περὶ διττῆς ἀληθείας δοξασίας καὶ προῆλθεν εἰς κριτικὸν ἔλεγγον τοῦ ἀριστοτελισμοῦ καὶ τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας τῆς φύσεως. Ἀπέκρουεν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τὴν αὐθεντίαν καὶ ἐσπούδαζε νὰ διαλλάξῃ φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν. Ὅλως εἰπεῖν, ἐφιλοσόφει παραπλησίως πρὸς τὸν Ταυρήλλον, ἐν πολὺ ἐτίμα.

Ἄλλ' ὑπὲρ πάντα ἐτίμησε καὶ ἐθαύμασε τὸν Ταυρῆλλον ὁ μετὰ ἓνα αἰῶνα γενόμενος μέγας φιλόσοφος Λεϊβνίτιος, ὅστις ἐν τοῖς διανοήμασιν ἐκείνου εἶδε προεικονισμένας πολλὰς τῶν ἰδίων αὐτοῦ θεωριῶν ¹.

7. Σοκινισμός. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ μνημονευθῆ ὁ ἐν μέρει τινὶ πρὸς τὰ εἰρημένα συγγενής, ἐν μέρει δ' ὅμως διάφορος Σοκινισμός ἢ μάλλον Σοκινισμός, ὡς ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν ἰδρυτῶν ἢ αἵρεσις ἢ προσπαθοῦσα νὰ συνδιαλλάξῃ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ καὶ τὰς χριστιανικὰς διδασκαλίας. Ὁ Λαίλιος Sozzini ἐγεννήθη τῷ 1525 ἐν Σιένη τῆς Ἰταλίας. Τραπὲς εἰς μελέτας θεολογικὰς ἐξέμαθε χάριν τῶν πηγῶν τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἑβραϊκὴν. Τῷ 1546 ἐγένετο μέλος τῆς ἐν Βικεντία ἰδρυθείσης μυστικῆς ἐταιρείας πρὸς μελέτην θεολογικῶν ζητημάτων· αἱ συζητήσεις δ' ἐκεῖναι κατέληξαν εἰς ἀπόρριψιν τοῦ περὶ τριάδος δόγματος. Μετὰ μακρὰν περιήγησιν ἀνὰ τὴν Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, Γερμανίαν καὶ Πολωνίαν ἐγκατεστάθη τῷ 1559 ἐν Ζυρίχῃ, ἐνθα καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1604 ².

Ὁ δ' ἐκείνου ἀνεψιὸς Φαῦστος Sozzini ἐγεννήθη τῷ 1539 ὡσαύτως ἐν Σιένη καὶ ἠσχολήθη περὶ νομικὰς, εἶτα δὲ θεολογικὰς σπουδὰς. Μετὰ πολυετῆ ὑπηρεσίαν παρὰ τῆ Ἰσαβέλλα τῶν Μεδίκων ἐγκατεστάθη ἐν Βασιλείᾳ τῆς Ἑλβετίας καὶ ἀφωσιώθη εἰς θεολογικὰς μελέτας. Ὑστερον δὲ (τῷ 1579) μετέβη εἰς Πολωνίαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τέλους ἀσκῶν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν διὰ τῆς διδασκαλίας. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ ἐξήγειραν τὸν ὄχλον τῆς Κρακοβίας κατ' αὐτοῦ καὶ ἠνάγκασαν νὰ καταφύγῃ εἰς τι παρακείμενον χωρίον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1604 καταλιπὼν πολλὰ συγγράμματα ³.

¹. Τὸ πρᾶγμα ἦτο εὐλογον, διότι ὁ Ταυρῆλλος ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ ἤγεν εἰς στενὴν σχέσιν αἰσθησιν καὶ νόησιν, ἀπεφαίνετο δὲ ὅτι πᾶσαι αἱ γνώσεις εἶναι ἔμφυτοι καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι δυνάμει φιλόσοφοι. Πρὸς δὲ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς φύσεως ἠγνῶει τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν παραδεχόμενος ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἐνότης μὴ ἀποκλείουσα τὰς πολλὰς ἀπλᾶς οὐσίας.

². Ὁ Λαίλιος Σοκῖνος συνέγραψεν ἱκανὰ ἔργα, ἐν οἷς τὸν Διάλογον Καλβίνου καὶ Βατικανοῦ.

³. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ὑπὸ ἀνεψιοῦ ἐν δυσὶ τόμοις ἐπι-

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξεδόθη καὶ ἡ (μικρὰ καὶ μεγάλη) Κατήχησις ἐν πολωνικῇ γλώσσῃ, ἡ ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως κληθεῖσα «Ρακοβικὴ κατήχησις»¹, ἐν ᾗ περιέχονται αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῶν Σοκινιστῶν. Κατὰ ταύτας ἦτο ἀναγκαία ἡ θεία ἀποκάλυψις, οὐδὲν δ' ὅμως ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκαλυφθῇ, ὅπερ δὲν εἶναι προσιτὸν εἰς τὴν κατὰ λόγον γνῶσιν. Ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς ἀρα βιβλίοις ἐκεῖνο μόνον πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια, ὅπερ εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν· ὁ νοῦς ἀποφαίνεται, τί πρέπει νὰ λαμβάνηται ὡς ἀποκάλυψις. Οὕτως ἀποκλείονται ἀπὸ τοῦ περιεχομένου τῆς ἀποκαλύψεως τὸ δόγμα τῆς τριαδικότητος, τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, τὰ μυστήρια καὶ πάντα καθόλου τὰ θεωρητικὰ στοιχεῖα τὰ ἔχοντα ὑπερφυσικὸν χαρακτῆρα. Ἐντεῦθεν δ' ὅμως ἡ θρησκεία περιορίζεται καὶ περιοριζομένη ἀποβαίνει ψιλὴ νομοθεσία. «Ὅ,τι ἀποκαλύπτει ὁ θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν εἶναι ὑπερφυσικόν, ἀλλ' ἀπλῶς νόμος. Ὁ θεὸς λοιπὸν ἀπεκάλυψε τὸ μὲν πρῶτον διὰ τοῦ Μωϋσέως, εἶτα δὲ διὰ τοῦ Ἰησοῦ τὸν νόμον αὐτοῦ. Τοῦτον δὴ τὸν νόμον ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ πληρώσῃ, νὰ ἐκτελέσῃ δηλονότι τὰ θεῖα προστάγματα, ἧτις ἐπιτέλεσις εἶναι ἀφυκτος ὅρος τῆς αἰδίου μακαριότητος. Κατὰ τοιοῦτον τρόπον θρησκεία εἶναι οὐδὲν ἄλλο ἢ πιστὴ καὶ ἀποφασιστικὴ ὑποταγὴ εἰς τὸν θεῖον νόμον»².

γραφομένοις «Fausti Socini Senensis opera omnia in duos tomos distincta», οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἀρχὴν τῆς λεγομένης «Βιβλιοθήκης τῶν Πολωνῶν Ἀδελφῶν» (Bibliotheka fratrum Polonorum), 1656.

¹. Τὴν κατήχησιν συνέγραψεν ὁ Φαῦστος Sozzini μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Startorius.

². Εἰρήσθω ὅτι ἡ αἵρεσις τοῦ σοκινισμοῦ, ἧς κέντρον ἦτο τὸ Ῥάκοβον τῆς Πολωνίας, κατεδιώχθη καὶ τέλος ἀπηγορεύθη τῇ 1658. Διετηρήθη δ' ὅμως, διαδοθεῖσα ἔξω τῆς Πολωνίας, εἰς τὴν Γερμανίαν, τὰς Κάτω Χώρας καὶ μάλιστα τὴν Ἀγγλίαν, ἐξ ἧς μετεφυτεύθη εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν. Ἐνταῦθα καὶ ἐπιζῆ πῶς μετ' ἄλλων στοιχείων μεμειγμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

1. ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΘΕΟΣΟΦΙΑΣ

1. Μυστική τάσις. Ἡ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Ἀναγεννήσεως ἀνακαινισθεῖσα σκέψις καὶ ἀμφιβολία ἤγαγεν εὐλόγως εἰς τὴν μυστικὴν τάσιν. Διότι, ὅταν ἡ διάνοια καταπονηθεῖσα ἀποδυσπετήση καὶ ἀποχωρήσῃ, τὴν θέσιν ἐκείνης καταλαμβάνει τρόπον τινὰ ἡ καρδία καὶ αὐτὴ τότε ζητεῖ τὴν ἀλήθειαν· ζητοῦσα δὲ στρέφεται πρὸς τὰ ἔνδον, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐμπειρίαν καὶ τὸν θεῖον φωτισμόν. Διὰ τοιαύτην αἰτίαν εὐρίσκομεν ἀνακαλουμένην εἰς τὴν ζωὴν ἐν Γερμανίᾳ τὴν μυστικὴν θεωρίαν. Ἡ παλαιότερα δηλαδὴ διδασκαλία τοῦ Ἐκκάρτου, ἣν διέδосαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰωάννης Tauler, Ἐρρίκος Seuse (Suzo) καὶ (ἐν ταῖς Κάτω Χώραις) Ἰω. Ruysbroeck¹, ἀνέζησε καὶ ἐνεφάνισε νέαν ἀνθησιν καὶ ἀκμὴν. Ἀνεφάνησαν λοιπὸν καὶ αὖθις οἱ μυστικοί. Μυστικὸς ἦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ὁ Λούθηρος, τιμῶν τὸν Tauler καὶ ἐκδούς τῷ 1518 τὸ ἐπαγωγὸν (ἀγνώστου συγγραφέως) βιβλιάριον τὸ ἐπιγραφόμενον «Γερμανικὴ θεολογία»². Καὶ ἀπὸ τῆς διδασκαλίας δ' αὐτοῦ δὲν ἔλειπον τὰ μυστικὰ στοιχεῖα. Διότι ἀρνούμενος τὸ ἀψευδὲς τῆς αὐθεντίας καὶ προθυμούμενος νὰ ἐρμηνεύσῃ ὀρθῶς τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἐπεκαλεῖτο τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνοικοῦν πνεῦμα τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' ἂν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνυπάρχη τὸ θεῖον πνεῦμα, διατί νὰ μὴ ἔλθῃ οὗτος εἰς ἀμεσον ἐπίγνωσιν αὐτοῦ ;

Ὅσον καὶ ἂν ἤθελεν ὁ Λούθηρος νὰ συγκαλύψῃ τὰ τοιαῦτα στοιχεῖα, τὰ μυστικά, ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακόψῃ τὴν

¹. Κ. Ι. Λογοθέτου Φιλοσοφία τῶν Πατέρων καὶ τοῦ μέσου αἰῶνος. Β., σ. 850 ἐξ. 861 ἐξ.

². Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 865 ἐξ.

ἔφασιν πολλῶν ὀπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως, ὅπως ἐμμείνωσιν ἐν ἐκείνοις καὶ ἐξάρωσιν οὕτως αὐτά, ὥστε νὰ ἀποβῶσιν ἐνθουσιῶδεις μυστικοί. Πρῶτοι τολμήσαντες νὰ ἀντείπωσιν εἰς τὸν Λούθηρον καὶ νὰ χωρήσωσι περαιτέρω αὐτοῦ ἦσαν οἱ λεγόμενοι Ἐναβαπτισταί. Οὗτοι ἰσχυρίζοντο ὅτι μόνον τὸ ἐν ἡμῖν πνεῦμα διδάσκει τὴν ἀλήθειαν καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν Εὐαγγέλιον. Πρὸς δὲ ἠῦρον καὶ ὑπερβολὴν τὴν ἐννοίαν τῆς «χριστιανικῆς ἐλευθερίας». Κατὰ τὸν Λούθηρον δηλαδὴ χριστιανικὴ ἐλευθερία εἶναι ἢ ἐλευθερία ἢ ἀπὸ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ἁμαρτίας καὶ ἢ ἐλευθερία ἢ ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων καὶ συνθηθειῶν. Ἄλλ' οἱ Ἐναβαπτισταί προσέθετον καὶ τὴν ἐλευθερίαν τὴν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν νόμων ὑπολαμβάνοντες ὅτι πολιτεία καὶ νόμοι κατηργήθησαν ὑπὸ τῆς Κ. Διαθήκης¹. Οὔτε ὅμως ἐνιαῖον σύστημα εἶχον καὶ κατέληγον εἰς ἀντιφάσεις καὶ παραδοξολογίας.

2. Μυστικοί: Schwencckfeld καὶ Franck. "Ὅπως ἂν ἔχη, ταχέως ἐγένετο προσπάθεια, ἵνα τὰ ἐν τῷ συστήματι τοῦ Λουθήρου ἐνυπάρχοντα στοιχεῖα ἐμπεδωθῶσι καὶ θεωρητικῶς. Οὐκ ὀλίγοι ἀνήγειραν ἐπὶ τῆς διδασκαλίας ἐκείνου μυστικὰς θεωρίας χρησιμοποιήσαντες καὶ τὰς τότε κρατούσας καββαλικὰς δοξασίας. Ἦδη ὁ Λουθηρανὸς Θεολόγος Oslander² ἐγνωμάτευεν ὅτι ὁ Χριστὸς μετὰ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐνυπάρχει ἐν ἡμῖν, διὰ δὲ τῆς τοιαύτης ἐνοικήσεως εἴμεθα δίκαιοι. Διὰ τῆς θεωρίας ταύτης ἔθηκε προδήλως τὸ κέντρον τοῦ βάρους εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βίον καὶ μετήρχετο ὁδὸν μυστικὴν. Παρεμφερῆ ἐποίησε καὶ ὁ Kaspar Schwenckfeld (1490—1561), σύμβουλος τοῦ δουκὸς Φρειδερίκου τοῦ δευτέρου von Liegnitz. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἠρνεῖτο ὅτι ἡ δικαίωσις καὶ σωτηρία γίνεται διὰ τοῦ κηρύγματος. Ἡ

¹. Οἱ Ἐναβαπτισταί ἐθεώρουν ὡς ἁμαρτίαν τὴν ἀνάληψιν πολιτικῆς ἐξουσίας· κατήργουν τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ εἰσῆγον τὴν κοινοκτησίαν.

². Ὁ Oslander, γεννηθεὶς ἐν Gunzenhausen τῷ 1498, ἔδρασεν ἱεροκήρυξ ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ ὕστερον καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν Κάλνιξβέργῃ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1552.

πίστις, ἔλεγε, δὲν προέρχεται ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, τῶν λεγομένων καὶ τῶν ἀκουομένων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ λόγου τοῦ προηγουμένου πάντων τῶν πραγμάτων. Πᾶν κήρυγμα εἶναι ἀνωφελές εἰς τοὺς μὴ ἀναγεννηθέντας καὶ τοὺς ἀπίστους, διότι μόνον ψυχὰι φωτισθεῖσαι δέχονται τὸν θεῖον λόγον. Ἡ διδασκαλία τοῦ νοῦ ἔρχεται ἀμέσως ἐκ τοῦ θείου πνεύματος, ὅπερ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ἀνθρώπου λαλεῖ· ἄνευ τῆς ἀμέσου ταύτης διδασκαλίας δὲν εἶναι δυνατὴ ἀληθῆς γνῶσις.

Ὁ δὲ Σεβαστιανὸς Franck ἐγεννήθη τῷ 1499 ἐν Donauwörth τῆς Βαυαρίας καὶ ἔτυχε θεολογικῆς μορφώσεως ἐν τῇ ἐν Ἀϊδελβέργῃ Σχολῇ τῶν Δομινικανῶν. Καὶ προσεχώρησε μὲν ἐν τοῖς πρώτοις εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου, ἀλλ' ὕστερον ἀπεμακρύνθη αὐτοῦ. Ἐγένετο κληρικός, ὅπερ ὅμως ἀξίωμα καταλιπὼν διήγαγε τοῦ λοιποῦ ὡς ἐλεύθερος καὶ ἀνεξάρτητος συγγραφεὺς ἀνήσυχον καὶ πλήρη περιπλανήσεων καὶ ἐνδείας βίον· πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς ἤσκει τὸ ἔργον τοῦ μεταφράστου, τοῦ ἐκδότου καὶ ἐπὶ τινα χρόνον τοῦ σαπωνοποιοῦ. Ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1542 ἐν Βασιλείᾳ καταλιπὼν παντοῖα συγγράμματα διδακτικὰ καὶ ἱστορικά, θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικά¹. Εὐρεῖαν κεκτημένος παιδείυσιν ἔφευγε τὰς μονομερείας καὶ τὰ δόγματα καὶ

¹. Ἐξέδωκε γερμανικὴν μετάφρασιν καὶ διασκευὴν τῆς συγγραφῆς τοῦ Althammer τῆς ἐπιγραφομένης «Διαλλαγή» (Diallage), 1528. Ὡσαύτως ἐξέδωκε γενικὴν ἱστορίαν ἐπιγραφομένην «Χρονικά» (Chronica, Zeitbuch und Geschichtsbibel von Anbeginn bis 1531), Ulm. 1531. Ἔτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι ἡ «Κοσμογραφία» (Cosmographia, Weltbuch), Ulm. 1534· τὰ «Παράδοξα» (Paradoxa und 280 Wunderreden), Ulm. 1534· «Μωρίας καὶ Ἀγρίππα ἐγκώμια» (Vom Lob der Narrheit und des Agrippa), Ulm. 1535. «Γερμανίας χρονικόν» (Germaniae Chronicon), Frankf. 1538. Πλὴν ἄλλων διεσώθη ἐν Ὁλλανδικῇ μεταφράσει πραγματεία τοῦ Frank περὶ τοῦ κράτους τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κράτους τοῦ Διαβόλου καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐν τοῖς «Παραδόξοις» (ἐνθα ἐκτίθενται πλεῖσται γνῶμαι, αἵτινες φαίνονται εἰς τοὺς πολλοὺς ὡς παράδοξοι, κατ' αὐτὸν δὲ εἶναι ἀληθεῖς) ἀνκπτύσσει ὁ συγγραφεὺς τὰς κοινωνικὰς αὐτοῦ γνώμας καὶ ὑποστηρίζει τὴν κοινότητα. Ὡς τὸ φῶς καὶ ὁ ἥλιος, τὸ ὕδωρ καὶ ἡ χιὼν καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι κοινὰ, οὕτω πρέπει, λέγει, νὰ εἶναι κοινὰ καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ.

εἰς οὐδεμίαν ἤθελε νὰ ἀνήκη μερίδα. Εἰ καὶ μὴ ἦτο συστηματικὸς μήτε φιλόσοφος μήτε θεολόγος, ὅμως εἰς τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ καὶ βιοτικὰς ἀντιλήψεις εἶχε καταβάλει ὡς βάσιν θρησκευτικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἀρχάς, ἃς ἀνέπτυξεν εὐρύτερον ἐν τοῖς Παραδόξοις καὶ ἄλλαχοῦ. Ἐν πᾶσι τούτοις φαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῆς πανθεΐας τῶν ἀνθρωπιστῶν καὶ τῆς γερμανικῆς περὶ τὴν φύσιν φιλοσοφίας, ἔτι δὲ τοῦ (ἐν τῇ νεανικῇ περιόδῳ) Λουθήρου καὶ τῶν Ἀναβαπτιστῶν. Παρεδέχετο λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀδιὰγνωστος καὶ ἀδιόριστος, πανταχοῦ καὶ οὐδαμοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς οὔσι καὶ ἔξω αὐτῶν, ἀνώνυμος καὶ ἀνεκφραστός, ἄμοιρος πόθων καὶ παθῶν, ἀεὶ ὅμοιος ἑαυτῷ. Οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη, εἶναι τὸ πάντα γεννῶν ἀγαθόν. Διὰ τοῦ λόγου δ' αὐτοῦ («γεννηθῆτων») ἐδημιούργησεν ἀχρόνως πάντα ἐκ τοῦ μηδενός. Ἐν τοῖς δημιουργήμασι πᾶσιν ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἐνοικοῦσα ἀγαθότης καὶ δρῶσα δύναμις. Προέχει δὲ τῶν δημιουργημάτων ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς βουλήσεως, μεθ' ἧς ἐλευθέρως ἐκλέγει καὶ πράττει. Ἡ κατὰ προαίρεσιν ἀποστροφή τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπήγαγε τὴν ἁμαρτίαν· ἀλλ' ἁμαρτῶν καὶ πεσῶν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀναγεννηθῇ, ἡ δὲ δικαίωσις καὶ σωτηρία αὐτοῦ γίνεται ἐνδοθεν διὰ τοῦ ζῶντος λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα ὁ Franck συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Schwenckfeld καὶ τῶν ἄλλων μυστικῶν, διότι ὑποτιμᾷ τὸν ἐξωτερικὸν καὶ ἐξαίρει τὸν ἐσωτερικὸν λόγον. Ἡ ἀγία Γραφή, λέγει, κατὰ τοῦτο μόνον ἔχει ἀξίαν, καθ' ὅσον ἐρμηνεύεται ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ πνεύματος, ἐνῶ ἡ ἐρμηνεία ἡ γινομένη κατὰ τὴν διαλεκτικὴν καὶ φιλολογικὴν μέθοδον ἄγει εἰς πλάνην. Ἡ Γραφή δηλαδή εἶναι ἀίθριος ἀλληγορία, αἱ δ' ἐν αὐτῇ περιεχόμεναι ἱστορίαι εἶναι «σχήματα», ἐξωτερικαὶ περιβολαί. Τοῦτο δ' ὅμως παρορῶσιν οἱ θεολόγοι τοῦ γράμματος καὶ ποιοῦσι τὴν πίστιν, ἣτις εἶναι ἡ ἐν ἡμῖν ἐνοίκησις τοῦ Χριστοῦ, ψιλὴν ἱστορίαν Χριστοῦ ἐκτὸς ἡμῶν. Ὁ Χριστὸς μετὰ τοῦ οἰκείου πνεύματος εἶναι τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον, πίστις δὲ εἰς αὐτὸν σημαίνει τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἐν ἡμῖν ἐνούσης Θείας δυνάμεως.

Εἰρήσθω ὅτι ὁ Franck εἶχεν ἱστορικὴν διάθεσιν καὶ κλίσιν, ἣν ἐπήγειρε καὶ ηὔξανεν αὐτῷ τὸ ζωηρὸν πάθος ὑπὲρ ἐλευθέ-

ρας Ἐκκλησίας καὶ ἐλευθέρας Γερμανίας. Τὴν ἱστορίαν ἐθεώρει ὡς πεδῖον, ἐν ᾧ ἀποκαλύπτεται τὸ κοσμικὸν σχέδιον τοῦ θεοῦ καὶ ἅμα ἡ μωρία καὶ ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου. Πανταχοῦ δ' ἔβλεπεν ἀγῶνα σαρκὸς καὶ πνεύματος, Ἀδὰμ καὶ Χριστοῦ· ἐστίαν τῶν κακῶν ἀπέφαινε τὴν τυραννίαν τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων, τοὺς νόμους τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν πολιτειῶν. Ἐμεμφιμοίρει ὅτι τὴν αἰδίων ἀλήθειαν συγκαλύπτουσι διὰ τελετῶν καὶ μυσταγωγιῶν, ἐνῶ ὁ θεὸς εἶναι πνεῦμα καὶ δὲν προσέχει εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν καρδίαν. Ὡς ἰδεῶδες δ' εἶχε τὸν ἐλεύθερον καὶ ὑπὲρ τὰς πολιτικὰς μερίδας ἰστάμενον χριστιανισμόν, τὴν ἀληθῆ ἐκκλησίαν, οἷαν ἐνόει τὴν ἀόρατον κοινωνίαν πάντων τῶν πιστῶν, τῶν εὐσεβῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνθρώπων.

Ἡ μυστικὴ θεωρία ἀνεπτύχθη εὐρύτερον καὶ κατὰ τρόπον μᾶλλον θεοσοφικὸν ὑπὸ δύο ἀνδρῶν, τοῦ Βαϊγέλου καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ Βοήμου.

2. ΒΑ·Ι·ΓΕΛΟΣ

1. Βίος καὶ συγγραφή. Ὁ Οὐαλεντῖνος Βαϊγελος (Valentin Weigel) ἐγεννήθη τῷ 1533 ἐν Hayna (Hain, νῦν Grossenhain) παρὰ τὴν Δρέσδην καὶ ἔλαβε τὴν πρώτην μόρφωσιν ἐν Meissen. Ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν Λιψία, ἐνθα ἠσχολήθη καὶ περὶ τὴν ἀλχυμείαν. Ἐντεῦθεν ἦλθεν εἰς Βυττεμβέργην καὶ παρέμεινεν ἐπὶ τινα ἔτη (1563—1567), τέλος δ' ἐγένετο ἱερεὺς ἐν Tschoprau τῆς Σαξωνίας, ἣν θέσιν διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου ἐπιγενομένου τῷ 1588. Ἀποστέργων τὰς θεολογικὰς διαμάχας καὶ τὰς δημοσίας συζητήσεις ἠσφάλισεν ἑαυτῷ εἰρηνικὸν καὶ ἡρεμον βίον τῆρῶν ἀπόρρητον τὴν φιλοσοφικὴν καὶ μυστικὴν αὐτοῦ θεωρίαν.

Ζῶν ἐξέδωκε μόνον ἓνα ἐπικήδειον λόγον καὶ τινα κηρύγματα· μόλις δὲ μετὰ εἰκοσαετίαν ἀπὸ τοῦ θανάτου ἦλθον εἰς φῶς τὰ κατὰ πρῶτον ἐν στενῷ μόνον κύκλῳ καὶ πάντοτε μυστικῶς διαδιδόμενα ἐν χειρογράφοις συγγράμματα τοῦ εὐσεβοῦς καὶ στωμύλου.

ἱερέως¹. Ἄλλὰ δὲν εἶναι τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκδοθέντα βιβλία πάντα γνήσια, διότι ἕνια ὑπεβλήθησαν² ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ μιμητῶν ἐκείνου³. Ἀσφαλῶς γνήσια εἶναι τὰ ἐξῆς συγγράμματα, σπουδαιότατα εἰς γνῶσιν τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀνδρός· Περὶ τῆς ἀληθινῆς πραότητος⁴, Ἐκθεσις καὶ εἰσήγησις τῆς γερμανικῆς θεολογίας⁵, Ἐὖ χρυσοῦν μέσον ὅπως μάθωμεν πάντα ἄνευ πλάνης⁶, Περὶ τῆς θέσεως τοῦ κόσμου⁷, Περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ⁸, Θεολογικὴ φιλοσοφία⁹. Περὶ τοῦ εὐδαίμονος βίου¹⁰.

2. Ἀρχαί. Θεὸς καὶ κόσμος. Ὁ Βαῖγελος εὕρισκεται ἐν

1. Ὁ συνάδελφος καὶ θιασώτης τοῦ Βαῖγέλου Biederstein ἐφρόντισε πρῶτος περὶ τῆς διαδόσεως τῶν θεωριῶν ἐκείνου.

2. Ὑποβολιμαία εἶναι ἐπὶ παραδείγματος ἡ «Βαῖγελιανὴ Θεολογία» (Theologia Weigeliana), ἣτις, καθὰ προκύπτει ἐκ τοῦ προλόγου, συνετάχθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαῖγέλου.

3. Κριτικὸν ἔλεγχον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βαῖγέλου ἐπεχείρησαν οἱ Opel καὶ Israel. (Weigels Leben und Schriften, Zschornau 1888).

4. Vom wahrer Gelassenheit. Συνετάχθη τῷ 1570.

5. Bericht und Anleitung zur deutschen Theologie. 1571.

6. Der güldene Griff alle Dinge ohne Irrthum zu erkennen. Halle 1613, καὶ ὕστερον πολλάκις.

7. Vom Ort der Welt, Halle 1613, καὶ ὕστερον πολλάκις.

8. De bono et malo in homine, 1618.

9. Philosophia theologica, Neustadt 1618.

10. Libellus de vita beata, Halle 1609. Εἰς τὸν Βαῖγελον ἀποδίδονται πλὴν ἄλλων ὁ Διάλογος περὶ χριστιανισμοῦ (Dialogus de christianismo. Halle 1614· τὸ Γνῶθι σεαυτὸν (Nosce te ipsum, Neustadt 1616)· περὶ τῆς τὴν εὐδαιμονίαν ποριζούσης γνώσεως τοῦ Θεοῦ τῆς κατὰ τὴν ἁγίαν τριάδα (Von der seligmachenden Erkenntnis Gottes nach der Dreieinigkeit), ὅπερ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Israel τῷ 1888.

ἀντιθέσει πρὸς τοὺς θεολόγους ¹ καὶ τοὺς φυσικούς ² καὶ μέμφεται τὴν κρατοῦσαν ἐν ταῖς ἀνωτάταις Σχολαῖς μέθοδον ³. Πλὴν θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀδύνατον, ὅπως ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς συγχρόνου πλάνης καὶ ἀρκεῖται νὰ μεταδώσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνευρεθεῖσαν ἀλήθειαν εἰς ὀλίγους ἡρέμους θιασώτας. Δηλοῖ δὲ ὅτι εἰς τὴν ἀλήθειαν ἐκείνην προῆλθε καταλιπὼν τὸ βιβλίον τῆς γερμανικῆς θεολογίας, τὰ συγγράμματα τοῦ Ταυρήλλου καὶ ἄλλα παρεμφερῆ ἔργα καὶ στραφεῖς εἰς ἑαυτόν· διότι ἡ πηγὴ τῆς γνώσεως ὑπάρχει ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ⁴. Μνημονεύων ὅμως τοὺς ἄνδρας, πρὸς οὓς συμφωνεῖ καὶ οἵτινες ὑπέδειξαν τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἐμφαίνει προδήλως τὴν καταγωγὴν τῶν ἑαυτοῦ θεωριῶν. Ἐπικαλεῖται τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς νέους πλατωνικούς, τὸν Πλωτῖνον καὶ τὸν Πρόκλον, Ἐρμῆν τὸν Τρισμέγιστον, ψ-Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην, ἔτι δὲ Οὐγῶνα τὸν ἐκ τοῦ ἀγίου Βίκτωρος καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἱεροκέρυκας, τὸν Ἐκκαρτον καὶ τὸν Ταυρήλλον (Tauler). Καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Λουθήρου, μάλιστα δὲ τὰ παλαιότερα, ἦσαν αὐτῷ ἀξιόλογα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὀλίγον ἐτίμα τὸν Μελάγχθωνα. Πλεισταχοῦ δὲ μνημονεύει τοῦ Παρακέλσου, μεθ' οὗ συμφωνεῖ ἐν πολλοῖς μέχρι τῶν λεπτομερειῶν ⁵.

1. Ὁ Βαίγγελος καθάπτεται τῶν «αἰρετικῶν» θεολόγων διαφωνῶν πρὸς αὐτούς, διότι φρονεῖ ὅτι ἡ ἀποκάλυψις ἐκτείνεται εὐρύτερον ἢ ὅσον ἐκεῖνοι ἐπίστευον. Πρὸς δὲ κακίζει τούτους ὡς προσνέμοντας μεγάλην ἀξίαν εἰς ἐξωτερικὰ ἔργα, εἰς λειτουργίας δηλονότι καὶ κηρύγματα καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅσα μολύνουσι τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου. Ἐνταῦθα συμφωνεῖ πρὸς τὸν Λουθήρον, ὅτι ἡ δικαίωσις γίνεται διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν ἐνεργοῦν καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν Βίβλον καὶ τὰ μυστήρια. Βεβαίως δὲ ἀπορρίπτει καὶ αὐτὸς ἐντελῶς τὴν Γραφήν, τὰ κηρύγματα καὶ τὰ μυστήρια, ἀλλὰ θεωρεῖ αὐτὰ μόνον βοηθητικὰ ὡς ὑπομιμνήσκοντα τὸν ἐν ἡμῖν θεῖον λόγον. (Der güld. Griff. 5. 11).

2. Ψέγει καὶ τοὺς φυσικούς ὡς ζητοῦντας τὴν ἀλήθειαν μόνον ἔξωθεν καὶ ἀγνοοῦντας ὅτι αὕτη ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἐνδον ὀφθαλμόν.

3. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀπόφανσις αὐτοῦ «ἐν ταῖς ἀνωτάταις Σχολαῖς μανθάνει τὸ ἕτερον ζῶον παρά τοῦ ἄλλου». (Stud. univers. 1, 4).

4. Ἐνθ. ἀνωτ.

5. Ὁ Βαίγγελος, στοιχῶν τῷ Παρακέλσῳ συνομολογεῖ ὅτι ἡ ἔρευνα τῆς

Θεμελιώδης έννοια έν τοῖς φιλοσοφήμασι τοῦ Βαϊγέλου εἶναι ἡ τοῦ θεοῦ. Ὁ θεός εἶναι ἡ ἀρχή πάντων, ἀπέραντος, ἀπειρος καί ἀίδιος· ἀγένητος, ἀναρχος, τέλειος καί ἀνευδεής· ἀμέριστος ὡς τὸ Ἐν, ἀνευ διαχωρισμοῦ καί ποικιλίας· εἶναι έν σπέρματι καί συνεπτυγμένως πάντα, σαφῶς δὲ καί ἀνεπτυγμένως οὐδέν αὐτῶν. Πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει, εἶναι ἐκ τοῦ θεοῦ καί ὑπάρχει έν τῷ θεῷ. Τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ περιλαμβάνει πάντα, οὐρανὸν καί ἄδην, ἀγγέλους καί δαίμονας, πιστοὺς καί ἀπίστους. Πάντα δ' ἔχουσιν «ένδιαίτημα» αὐτῶν έν ἐκείνῳ, νοοῦνται καί τελειοῦνται διὰ τοῦ θεοῦ. Ὅπως ὁ ἀριθμὸς Ἐν εἶναι έν πᾶσι τοῖς ἀριθμοῖς, οὕτω καί ὁ θεός ὑπάρχει έν πᾶσι τοῖς οὐσι. Πρὸ τῆς δημιουργίας ἦτο ἀνευ ἐνεργείας καί βουλήσεως, ἀπαλλῆς καί ἀπρόσωπος, οὔτε ἄρα πατήρ οὔτε υἱός οὔτε ἅγιον πνεῦμα· έν τῇ δημιουργίᾳ καί διὰ τῆς δημιουργίας ἐγένοντο ταῦτα πάντα. Ἴν ἐαυτῷ δὲ ἡρεμῶν ὁ θεός, έν τῷ ἰδίῳ φωτί, ποθεῖ μόνον ἐαυτόν, θέλει έν αἰδίῳ ἀγάπη μόνον ἐαυτόν¹.

Ὁ θεός ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενός, ἵνα εἶναι τὸ φῶς έν τῷ φωτί, ἡ ζωὴ έν τῇ ζωῇ καί διὰ τούτων γινώσκη ἐαυτόν. Τελειοῖ δ' ἐαυτόν έν τῇ δημιουργίᾳ καί διὰ τῶν δημιουργημάτων τὴν πρὸς ἐαυτόν ἀγάπην. Ἦ κατὰ πρῶτον ἐδημιούργησε τοὺς Ἀγγέλους, έν οἷς περιείχοντο κατ' ἀρχὰς τὰ σωματικὰ ὄντα κατὰ τρόπον ἀόρατον καί ἀσώματον. Ὅπως τὸ δένδρον μετὰ τῶν κλάδων καί παραφυάδων ἐνυπάρχει ἀοράτως έν τῷ πυρῆνι, οὕτω καί τὸ σύνολον τῶν σωματικῶν πραγμάτων ἐγκλείεται ἀοράτως έν τῇ ἀγγελικῇ φύσει. Διὰ τῆς δημιουργίας διακρίνονται τρεῖς κόσμοι (λεγόμενοι καί οὐρανοί). Ἐπέρτατος

φύσεως εἶναι ἀπαραίτητος, διακρίνει δὲ τῆς ἐπιστήμης δύο συναφῆ πρὸς ἀλλήλα μέρη, τὴν Ἀστρολογία καί τὴν Θεολογία, ὧν ἐκείνη μὲν ἀφορᾷ εἰς τὰ φυσικά, αὕτη δὲ εἰς τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν. Ἡ Ἀστρολογία εἶναι ἀναγκαῖος ὁδηγὸς τοῦ έν τῷ κόσμῳ ἔργου ἡμῶν καί χρησιμεύει εἰς διάκρισιν τῆς ἀληθοῦς ἀπὸ τῆς ψευδοῦς θεολογίας. (Nosce te ipsum 1, 17 ἐξ.). Καί εἰσέρχεται μὲν ὁ φιλόσοφος εἰς τὰ ζητήματα τῆς Ἀστρολογίας, ἀλλὰ δὲν χωρεῖ πέρα τῆς παραδόσεως, ἐνῶ συντονώτερον ἀνερευνᾷ τὰ προβλήματα τῆς Θεολογίας.

1. Ταῦτα ἐκτίθενται ἰδίᾳ έν τῇ συγγραφῇ «Θεολογικῇ φιλοσοφίᾳ».

εἶναι ὁ θεῖος κόσμος (ὁ τρίτος οὐρανός, ὅπου φθάνει ἡ ἔκστασις καὶ ἀναπαργή τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ)· ἐπακολουθεῖ, ὑπ' ἐκείνου περιεχόμενος, ὁ ἀόρατος κόσμος τῶν Ἀγγέλων (ὁ συνήθως λεγόμενος οὐρανός)· τέλος δ' ἔρχεται ὁ ὄρατος κόσμος μετὰ τῆς γῆς. Ἡ γῆ μετὰ τῶν στοιχείων καὶ δημιουργημάτων αὐτῆς εἶναι ἔκκρισις τῶν ἀοράτων ἀστέρων καὶ ἔχει κύρια συστατικὰ μέρη τὸ θεῖον, τὸ ἅλας καὶ τὸν ὑδράργυρον¹. Πανταχοῦ τελεῖται ἀνάπτυξις ἐκ τῶν ἔνδον πρὸς τὰ ἔξω· ἐκ τῆς ἀγγελικῆς φύσεως προέρχεται ἡ ἀστρική, ἐκ δὲ ταύτης ὁ ὄρατος καὶ ἀπτός κόσμος ὡς πηξίς τις τῶν οὐρανίων στοιχείων, ὡς ἀπαύγασμα τῆς ἀστρικής οὐσίας.

3. Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ γινῶσις. Ὡς κέντρον τοῦ ὄρατοῦ κόσμου ἴσταται ὁ ἄνθρωπος², συνεστῶς ἐκ τριῶν μερῶν, τουτέστι α) ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ζώδους σώματος, ὅπερ κατάγεται ἐκ τῆς ὕλης· β) ἐκ τοῦ ἐν τῷ σώματι ἐνοικοῦντος ἀστρικοῦ πνεύματος, ὅπερ προῆλθεν ἐκ τοῦ στερεώματος³· καὶ γ) ἐκ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς, ἥτις φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν θεῖαν εἰκόνα καὶ εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, ὁ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κυρίως ἄνθρωπος. Τὸ μὲν σῶμα εἶναι τὸ ἀπάνθισμα ἢ ἐκχύλισμα πάντων τῶν ὑλικῶν στοιχείων, ἢ «πέμπτη οὐσία», ἢ περίληψις πασῶν τῶν ὄρατῶν οὐσιῶν, ὧν ἔχει χρεῖαν πρὸς διατήρησιν⁴. Τὸ δὲ πνεῦμα, εἰ καὶ ἐπιζῆ εἰς τὸ

1. Vom Ort der Welt 13.

2. Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι τι τυχαῖον, ἀλλ' ἀναγκαῖον, ἀπαύγασμα τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ. Ἡ δημιουργικὴ τοῦ θεοῦ δύναμις ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ κόσμῳ, ὅστις πάλιν ἔχει τὴν ἑαυτοῦ τελείωσιν· ὡς τελείωσις δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος ἐμελλε νὰ ἔχη πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει ἐν τῷ θεῷ. Καὶ εἶναι μὲν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ περιορισμένος, ἀλλ' ὁ περιορισμὸς ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν σάρκα· ὁ ἀληθὴς ὅμως ἄνθρωπος δὲν εἶναι τὸ σῶμα καὶ τὸ ὄργανον, ἀλλὰ τὸ βλέπον καὶ γινῶσκον διὰ τοῦ ὄργάνου. (Nosce te ipsum 2, 6. 1, 7. 15).

3. Τὸ σῶμα εἶναι ὡς ἔκκριμα τοῦ πνεύματος, ὡς πεπηγὼς καπνὸς αὐτοῦ (Der güld. Griff. 1. 15).

4. Τὸ σῶμα ἡμῶν χρῆζει τῶν ὄρατῶν οὐσιῶν, ἵνα διατηρηθῆ καὶ προσέτι λάβῃ αἰσθησιν αὐτῶν.